

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Pleading for diversity : the church Caspar Coolhaes wanted

Gottschalk, Linda Stuckrath

Citation

Gottschalk, L. S. (2016, April 6). *Pleading for diversity : the church Caspar Coolhaes wanted*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/38762>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/38762>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/38762> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Gottschalk, Linda Stuckrath

Title: Pleading for diversity : the church Caspar Coolhaes wanted

Issue Date: 2016-04-06

Bibliography¹

Archival sources

Archief Delft

Archief Hervormde Gemeente Delft
Arent Cornelisz Collection
Kerkenraadsarchief

Erfgoed Leiden en omstreken archieven

Stadsarchief na 1574

Haus der Essener Geschichte

Stadtarchiv

Het Utrechts Archief

Algemeen Rijksarchief
Oud-Synodaal Archief der Nederlandse Hervormde Kerk

Landesarchivverwaltung Rheinland-Pfalz

Landeshauptarchiv Koblenz

Nationaal Archief, Den Haag

Collectie Realia voormalige Rijksarchief Zuid Holland

Stadsarchief Amsterdam

Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek Deventer

Streekarchief Midden-Holland.

Universiteitsbibliotheek Leiden

Special Collections

---

1. Citation is according to *The Chicago Manual of Style*, sixteenth edition (Chicago: The University of Chicago Press, 2010). Please note that, according to Chicago style, footnotes and bibliographic citations of the same work differ from each other in various ways, especially in the use of commas, periods, and parentheses.

Coolhaes' Printed Works

- Coolhaes, Caspar. *Apologia: een christelijcke ende billijcke verantwoordinge Caspari Coolhaessen, dienaer des goddelijcken woorts tot Leyden, daer in hy hem nootsakelijk sonder eenighe blamatie, met der waerheyt ontschuldicht, teghen eenighe quadtwillighe ende onverstandighe, die hem van valscher leer, ende onchristelijcken leven beschuldighen, ghestelt in forme eens dialogi van twee personen. Met een corte voorreden, ghestelt in forme eens dialogi van twee personen. Met een corte voorreden aen die edele erntseste, hochgheleerde ende wijze heeren, burgemeesters ende regeerders der loffelijcker vrije hanzestadt Deventer*. Leiden: J. Paets Jacobszoon and/or J. Bouwensz?, 1580.
- . *Breeder bericht van die scheuringe der kercken Christi tot Leyden, ende den negen questien die rechte voort heen ende weder om ghedraghen, ende na eens yegelijcken goetduncken werden geinterpreteert, welcke de selve zijn, ende tot wat eynde die ghestelt, ende door wien sy in yeder mans handen zijn ghecome, oock by wien het staet dat deze scheure tot deser tijt toe niet is gheheelt worden etc.* Leiden: J. Paets Jacobszoon and/or J. Bouwensz?, 1580.
- . *Sendtbrief Caspars Coolhaes, dienaer des godlicken woorts, residerende tot Leyden. Aan de dienaren des goddelicken woords in Suyt- ende Noort-Hollant, te samen ende eenen yeghelicken besonder. Om niet ontijdelick voort te gaen, int oordeel ghegheuen by de versamelinghe binnen Middelburch in iunio anno 81. ghehouden, die buyten recht voor een nationael synodus wt gaet. Waer wt oock yederman sal verstaen mogen, met wat onrecht de selue Coolhaes verleden sondach, wesende den 4. nu loopende martij, tot Delft (een weet niet of aen ander plaetsen meer) der gemeynte opentlick van den predictoel, als onboetueerdiche erghenis met zijn schrijven aenghericht te hebben, met name voorghedraghen is, om met der scherpheyd van afsnijdighe teghens hem te proceduren. Waer van de summa breeder te vinden is int volghende blat.* N.p., 1582.
- . *Van de christelijcke discipline ende excommunicatie vanden kercken raedt ende ouerlinghen [sic], aen dien plaetsen daer een christelijcke magistraet is, het ghevoelen der kercken Christi tot Zurich, tot Bern, ende anderen dierghelijcken vermaerden steden ende plaetsen in Zwitserlandt, door den eerweerdighen welgeleerden Rodolphum Gwalterum, in verscheyden zynen sermonen int latijn beschriven, uit het latijn ouergheset door C.C.V.M.I.D.H.G.* Gouda: 1582. Reprinted in 1585 and 1611, with new forewords.
- . *Een christelijcke vermaninghe, aen alle onpartydighe predicanten: om te waecken, ende by tijts te voorsien, dat die Sathan gheen nieu pausdom, aen des ouden benaest vervallen plaets wederom oprechte.* N.p., 1584.
- . *Seeckere punten met die heylighe godtlicke schriftuur, ende vervolch vandien ghenomen: aenwisende het ghene, dat allen gheloovighen, bysonder doch den predicanten ende leeraren van allerhande partien, soorten, ofte exertitie van religien, wel aen te mercken, ende tachtervolgen van nooden is: ende grootelijcks, soo wel tot gherustheyt van eens yeghelicken menschen conscientie, als tot tijdtlijcken vrede, soude mogen dienen.* N.p., 1584.

- . *Toutzsteen tot een seecker proeve welcx in der waerheydt die apostolische, catholijcke, evangelische, gereformeerde reyne kercke sy. Allen leergierigen menschen, ten besten voor ooghen ghestelt, ende in handen ghegheven, door C.V.M.I.D.H.G. N.p.*, 1584.
- . *Conciliatio: dat is verghelijkinghe, van sekere punten der leere, ende disciplijn. Van C.C. gheschreven ende onderschreven, in diewelcke claerlijk is blyckende, met wat recht, die voornoemde C.C. in namen van allen kercken in Hollant gheexcommuniceert: ende met een wtghegheven boeck, van kettery ende der christelicker disciplijn verachtinghe, ghediffameert is worden.* Gouda: J. Tournay, 1585.
- . *Van seeckere seer costelijcke wateren diemen met recht soude mogen noemen aquae vitae: ende sommige wtgelesene olien den edelen en welruyckenden balsem olie, niet sonder redenen te vergelijken: der welcker cracht ende menichfoudige deuchden in dit boecxken cortelijc (wt den schriften sommiger hooghgeleerden ende experten doctoren ende professoren der loffelijcker medecijnen, welcker naemen op dandere zijde deses blats verhaelt zijn) beschreven worden. Met eener voorreden des distilateurs vanden stercken ende bernenden smaeck deser wateren. De welckemet Gods hulpe cunstelijck digereert. circuleert oft subtilizeert ende distileert worden . tot Leyden op Rapenburch, al waer men die te coop vintom eenen redelijcken prijs, ten huysse van Casper Coelhaes.* Amsterdam: Barendt Adriaensz, 1588.
- . *De mensch die eenvoudich is ende van ganser harten Godt suckt.* [Amsterdam]: Willem Janz van Campen, 1591.
- . *De waerachtige ende valsche aenbidder Godts.* [Amsterdam]: Willem Janz van Campen, 1591.
- [———?] *Verantwoordinghe van Sebastiaen Franck, jegens de onwaerachtighe beschuldiginghe, hem (onder meer andere) nu langhe jaren near zijn doot, opghedict, by Philips van Marnix, heere van St. Aldegonde, in zijn boecxken, ghenaemt, Ondersoekinghe ende grondelijcke wederlegginghe vande gheest-dryutsche leer. Met naeckt bewijs. Dat de wtghegeven schriften van Sebastiaen Franck niet en stricken tot oproer tethen de overheyden: noch tot wechneminghe van het wroegen der consciencien: nochte oock tot verachtinghe der h. bybelsche schrift.* Rotterdam: D. Mullem 1596/1598.
- . *Wederantwoort Caspari Coolhaes op een faemroovende boexken sonder naem des autheurs onder eenen gedichten ende versierden naem van een verantwoordinghe des dienaers. oulingen [sic] ende diaconen der kercken tot Leyden, voor seventhien jaren tegen die Justificatie van Leyden geschreven, ende nu eerst tot Rotterdam gedruckt by Jan van Waesbergen int jaer 1598.* Rotterdam: Jan van Waesbergen, 1598.
- . *Apologia Sebastiani Vranck: de welcke hy zelfs in synen leven gheschreven: ende achter syn boec van den seven zegelen: tot defensie van syn persoon ende schrijften, heeft doen drucken. Nu eerst in Nederduytsch over gheset door Caspar Coolhaes.* N.p., 1598.

- . *Grontlicke waerheyt op het min dan waerachtich schrijven van eenen, schuyllende onder t'decksel van die gereformeerde kercke, sonder ontdeckinghe zijns naems teghens die Wederantwoort Caspari Coolhasen*. [Amsterdam]: Peeter Gevaertsz, 1600.
- and Johann Claussen Kotte. *Tsamenspreekinghe van drie persoonen, over het regireus placcaet van Groninghen, ghekondicht den 7. September, oude stijl. Anno sestien-honderd ende een. Hollander, Embder, Gherefoormeerde. Door welcke tsamensprekinghe naecktelijk verstoont wort, dat die van Groninghen doort self de soecken nieuwe conscientijs d'wangh inte voeren, tot berovinghe des dueren gecochten landts, vryheden, ende beroovinghe des landts middelen*. N.p., 1601/1602.
- . *Aenhechtsel aen t'boecxken of tsamenspreekinghe, ouer het regireus placcaet van Groninghen aldaer ghekondicht den 7. September. ouden stijl, 1601. Ofte antwoordt, op de opspraeck by sommighen ghedaen, teghen het drucken ende verkoopen des selfdes. Vervatet in een t'samenspreekinghe van drie persoonen, als boeckverkooper, partidich gereformeerde, ende een jesuwijt*. N.p., 1601.
- . *Missive van den authoor van die Apologia, over het placcaet ofte edict, eenes eersameen wijsen raets der stadt Groningen: in die welcke de voorschreven authoor na t'bevel der godlijcker schrijftuere, broederlijck met goeder manieren bestraft wordt, van t'ghene hy teghen den aert der christelijcker liefde, openbaerlijck voor alle de werelt, onder t'decksel van d'authoriteit desselven e. w. raedts, met grooter onwaerheyt, zijnen naesten onschuldich, van wercken des doots weerdich zijnde, beschuldicht, tot voorder bericht ende na-dencken, desselven e. w. raedts, ende des onpartijdighen lesers*. N.p., 1602.
- . *Een noodwendighe broederlycke vermaninge aen zijnen voor zeeckere jaren bekenden vriendt, ende nu ter tijt door zijn eyghen in druck wt ghegeven schriften zijnde onwetenden broeder, genaempt Wijnant Kras, woonende buyten Jan Rooden poort, opt Lijnbaens Pat*. Amsterdam: P. Ghevaerts, 1602.
- ? *Apologie oft verantwoordinge van den Grave van Essex, techen de ghene die hem jaloerselijck ende ten onrechten schelden als beletter des vredes ende ruste zijnes Vaderlands, Door hemselven beschreven int Iaer 1598 ende uyt het Engelsche exemplaer (Ghedruet tot London by Richard Bradocks 1603). Overgheset by C.C. Tot Middelburgh, voor Bernaert Langhenesse, wonende op den hoeck vande Gistrate inde vier winden, 1603*. Middelburg: Bernaert Langhenesse, 1603.
- , ed. *Summa, ende bekentnisse christelijcker leer der predicanten, die in Oost-Vrieslandt omtrent tachtentich iaren voorleden, opentlijck ghepredickt ende gheleert hebbe: met een supplication der selven, aen den welgheboren en edelen heere, Heer Enno, te dier tijt zijnde grave en heer van Oost-Vrieslandt, van woorde tot woorde gevolght het exemplaer, tot Embden ghedruckt Anno 1565. Met noch een schoone bekentnisse, schriftuerlijk inventeert, ende rethorijlijck ghecomponeert, by Johan Baptista Houvart, consilier ende meester ordinaris van die reeckeninghen des hertichdoms van Brabandt, beschreven in zijn boek van de vier wtersten des meschen, ende anno 83 t'Antwerpen ghedruckt by Christoffel Plantijn*. N.p., 1603.

- . *Comptoir Almanach: oft journal, op het jaer nae de geboorte onses Heeren ende salijmakers Jesu Christi, M.DC.VI. Warin achter aen plaetse van duslange gebruyckten ende mit de warachtighe prognosticatien, ofte practijcken, tot onderwijsinge ende stichtinge des lesers, het recht gebruyck eens yeghelijcken voornaemsten feestdaghs angewesen ende het misbruyck derselver, als oock de verscheyden Bachus feesten: vastelavont: vasteldaghen: bededaghen ende vierdaghen uyt des Heeren woort bestraft worden, seer profijtelijck ende stichtelijck te lessen. door C. Crambi-Lagon. t'Amstelredam: Jan Thennisz., 1606.*
- . *Christelycke ende stichtelycke vermaningen aen plaetse van dus lang gebruycten, ende min dan waerachtigen prognosticatien ende practijcken, in de welcken het rechte gebruyke eens yegelijcken voornemsten feestdag aengewesen, ende het misbruyck der selven (als oock der verscheyden Bachus feesten vastelavonden, vasteldaghen, bededaghen ende vijrdaghen) wt des Heeren woort aengewesen ende bestraffen worden tot dienst van alle den genen, die Christum Jesum, en in hem de eeuwige salicheyt van herten soecken. N.p., 1607.*
- . *Trouwe waerschouwinge voor den schandelijcken abuysen offte misbruycken der almanacken, de welcke (gelijk alle andere valsche godes-diensten) uyt de schatcamer der verscheyden pausen ghecomen zijn, ende daerom niet minder, reformation van doen hebben als de kerck en staende vol afgodische beelden, outaren ende dergelijcken: doch met minder moyte ende arbeyt vernielt ende in haer gheheel (ghelijck zij tallen tijden bij de kercken Gods gheweest zijn) gestalt zullen connen worden. Allen Godt-vresenden magistraten ende predicanten als oock eenenjegelijcken van herten Godt-vresenden menschen ter prove voor-gestelt door Casparvm Coelhaes. Gouda: J. Migoen, 1607.*
- . *Remonstrantie aen zijne prinslijcke excellentie, ende de edele (door Godes genade) zeer vermogende ende gereformeerde heeren staten ende steden der verreenighde ende gereformeerde Neder-landen, indewelcke (onder verbeteringe) aenghewezen wordt t'ghene, dat nootlick naer eysch der heyligher godlijcker schriftuere, ende ghereformeerde professie, ter eeren Godes ende stichtinge van veel duyzent menschen behoorde: ende met kleyne moyte verbetert zal kunnen werden. Gouda: J. Migoen, 1608.*
- . *Water-boecxken: het welcke aenwijst, hoe men seeckere edele ende seer goede spiritus, aquae vitae compositae, wateren, cracht-wateren ende gedistilleerde olien, tot een yeder cranckheyt ende ghebreken des menschen lichaems, die uyt kouden humoren ende catharen haren oorspronck hebben, so wel uytwendich als inwendich, met grooten nut sal moghen ghebruycken. Met een corte ende clare aenwijsing uyt des Heeren woort, hoe enn yeder selfs door Gods genade, achtervolgende het bevel des Heeren, veel ende verscheyden sware crankheyt ende gebreken can voor-comen: sijn leven niet verkorten: een geruste conscientie behouden: ende ten laetsten vrolijck in den Heere soude moghen ontslapen. Door Casparum Coolhaes. By des welcken soon, Adolf Casparsz. Coolhaes, die voorghenoemde wateren na rechter const gedistilleert ende verkocht worden tot Amstelredam, in de Warmoesstraet, in den vergulden Mortier, by Sanct Olofs Poort. Gouda: Jasper Tournay, 1608.*
- . *Naedencken of de disputatien vande Godtlijcke predestinatie, ende dergelijcken meer, des natuerlijcken menschen verstant verre te boven gaende, oorbaerlijck ende*

stichtelijck ghetracteert, ofte verhandelt kunnen worden: Ende of Christus onse salichmaker: sijne h. apostelen ende propheten, op eene sodanighe manier van doen, de kercke des Heeren (dewelcke sy tot haren tijden geheel vervallen te zijn ghevonden) ghereformeert hebben, so men huynen-daechs, ende omtrent in de hondert jaren herwaerts te doen, onderstaen heeft. Den eerwaerdighen ende welgheleerden heeren Francisco Gomaro, ende Jacobo Arminio, beyde doctores ende professores theologiae, in de universiteyt tot Leyden in Hollandt: mitsgaders oock der gantscher kercken des Heeren Christi Iesu, ter proeve voorgesteld. Gouda: Jasper Tournay, 1609.

- . *De basuyne ofte trompette Godes. De welcke sijn goddelijcke majesteyt, den propheet Esaia, ende allen sijnen h. profeten, apostelen, getrouwen herders ende leereren, sonder ophouden te blasen bevolen heft, om sijn volck voor haren erfvyandt, den duyvel, te verwaerschouwen, ten eynde dat sy van hem niet verrascht, ende met den eewighen doot geslaghen mogen worden, tot hunlieden eewich verderffnisse ende onderganck. Gouda: Jasper Tournay, 1610.*
- . *Eenvuldige vertooninghe, waer inne naectelijck wt de h. schrijfture aengewesen wort, dat Gods gemeente niet op eenigher mensen vroomheyt, oude gewoonten, traditien, ofte lange belevingen, dan alleen op den hoecesteen Christum, sijne heylsame leere ende onberispelijck leven ghefondeert staat. Ook hoe ende watmen op dat fundament timmeren moet, om selve een woonstadt Godts te zijn, als mede de waere kenteycken, der kinderen Godts ende der wereld. Eyndtlijck sommiger hier teghen strydende argumenten, verhaelt, ende weder leyt, alles tot opmerckinge vande eensgheloofsgezinde, nochtans verscheydene vergaderingen, ende ten dienste van alle die den Heeren begeeren te vreesen. N.p., 1610.*
- . *Een cort, waerachtich verhael van tsorgelicke vyer, der hatelicker, ende van God vervloecter oneenicheyt in religions saken, ontsteecken zijnde in Hollandt anno 1574: door wien het selve ontsteecken ende smoockende gheleghen heeft tot int jaer 1579: door wien, ende wat plaetsen in Hollandt, tselve op gheblasen, dattet brandende gheworden is: Des welcken vlam een weynich gedaelt zijnde, door wien tselve opt nieuwe weder op gheblasen, stercker ende grooter gheworden is, dan het te voren was: des welcken vlam oock metter tijt minerende, nu wederom met veel ende verscheyden, so grooten, als cleynen blaesbalghen, teffens op gheblasen wort om stercker te branden, ten eynde, dat het gheheele landt, door het selve vernielt, ende inden gront soude moghen bedorven worden: door wat mannen tselve vyer by tijts uytgebluscht, ende soo gheheel tot niet soude connen ghedaen worden, dat van tselve gheen coolken meer over blijven, van t'welcke men te besorghen mocht hebben, dat t'eenigher tijt, aen tselve, een nieu vyer soude moghen ontsteecken worden. Tot ghetrouwer waerschouwinghe, ende opwecken van den ghenen, der welcken ampt is, om tselve by tijts te remedieren. Leiden: N.p., 1610.*

Other Published Sources

Aa, A. J. van der. *Biographisch woordenboek der Nederlanden*. 21 vols. Haarlem: J.J. van Brederode, 1852-1878.

- Abels, P. H. A. M., and A. P. F. Wouters, eds. *Classicale Acta 1573-1620 VII, Provinciale synode Zuid-Holland, Classis Delft en Delftland 1572-1620*. The Hague: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2001.
- Acronius Frisius, Johannes. *Apologia, ofte verandtwoordinghe des edicts, het welcke van een eerbaren raet der stadt Groeningen, tegen der der Wederdooperen ende andere secten onordeningen, den 7 septemb. des jaers 1601 ghepubliceert is. Ende door eenen onghenoemden libertyn, met allerley valsche ende niet weerdich gheschrey, aengheblast is gheworden. Tot onderrichtinghe der eenvoudighen, wt bevel eenes eerb. raedts, nu nieulick ghestellet, ende in druck uytghegheven. Ende nae het Sassische exemplaer, in Nederlandtsche tale ghedruckt*. Groningen: Gerardt Ketel, 1602.
- Arnade, Peter J. *Beggars, Iconoclasts, and Civic Patriots: The Political Culture of the Dutch Revolt*. Ithaca: Cornell University Press, 2007.
- . “The City Defeated and Defended. Civism as Political Identity in the Habsburg-Burgundian Netherlands.” In *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*, edited by Robert S. Stein and Judith S. Pollmann, 195-216. Leiden: Brill, 2010.
- Amersfoort, Herman. *Belaagd en belegerd*. Amsterdam: Balans, 2011.
- Augustijn, Cornelis. *Erasmus*. Baarn: Ambo, 1986.
- . “Die Reformierte Kirche in den Niederlanden und der Libertinismus in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts.” In *Querdenken. Dissenz und Toleranz im Wandel der Geschichte. Festschrift zum 65. Geburtstag von Hans R. Guggisberg*, edited by M. Erbe et al., 107-121. Mannheim: Palatium, 1996.
- Augustijn, Cornelis, and Theo Parmentier. “Sebastian Franck in den nörderlichen Niederlanden 1550 bis 1600.” In *Sebastian Franck (1499-1542)*, edited by Jan-Dirk Müller, 303-318. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.
- Baker, J. Wayne. *Heinrich Bullinger and the Covenant: The Other Reformed Tradition*. Athens, OH: Ohio University Press, 1980.
- . Review of Ulrich Gäbler, “The Spread of Zwinglianism into the Netherlands and the Downfall of Caspar Coolhaes 1581/1582.” *Sixteenth Century Journal* 17, no. 4 (1986): 511.
- . “Erastianism in England: The Zurich Connection.” In *Die Zürcher Reformation: Ausstrahlungen und Rückwirkungen. Wissenschaftliche Tagung zum hundertjährigen Bestehen des Zwinglivereins 1997*, edited by Alfred Schindler and Hans Stickelberger, 327-49. Bern: Lang, 2001.
- Bainton, Roland. “The Parable of the Tares as the Proof Text for Religious Liberty to the End of the Sixteenth Century.” *Church History* 1 (1932): 67-89.

- . “Religious Liberty and the Parable of the Tares.” In *Collected Papers in Church History*. Vol. 1, 95-121. Boston: Beacon Press, 1962.
- Bangs, Carl. *Arminius. A Study in the Dutch Reformation*. Eugene, OR: Wipf & Stock Publishers, 1998.
- Bantjes, Adrian A. *De Leidse Hoogleraren en Lectoren 1575-1815*. Vol. 1, *De theologische faculteit*. Leiden: Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Elites, 1983.
- Beckmann, Joachim. *400 Jahre Reformation in Essen, 1563-1963: Festschrift der Drei Evangelischen Kirchenkreise in Essen*. Essen: Druckerei Gemeinwohl, 1963.
- Beeck Calkoen, A. J. van. *Observationes aliquot juris publici sacri in Hollandia, desumptæ ex historia introductæ legis ecclesiasticæ, anno 1619*. Trajecti ad Rhenum: N. van der Monde, 1830.
- Belzen, J. van, and S. D. Post. *Vroom, vurig en vreedzaam: het leven van Franciscus Gomarus (1563-1641)*. Houten: Den Hertog, 1996.
- Benedict, Philip. *Christ's Churches Purely Reformed: A Social History of Calvinism*. New Haven: Yale University Press, 2002.
- Berg, A. J. van den. “Herman Herberts (ca. 1540-1607) in conflict met de gereformeerde kerk.” In *Kerkhistorische opstellen aangeboden aan prof. dr. J. van den Berg*, edited by Cornelis Augustijn, P. N. Holtrop, G. H. M. Posthumus Meyjes, and E. G. E. van der Wall, 20-29. Kampen: Kok, 1987.
- Bergsma, Wiebe. *Aggaeus van Albada (c. 1525-1587), schwenckfeldiaan, staatsman en strijder voor verdraagzaamheid*. Meppel: Krips Repro, 1983.
- . *De wereld volgens Abel Eppens. Een Ommelander boer uit de zestiende eeuw*. Groningen: Wolters-Noordhoff/Fryske Akademy, 1988.
- . “Calvinisten en libertijnen,” *Doopsgezinde Bijdragen* 22 (1996): 209-27.
- Berkvens-Stevelinck, Christiane, Jonathan I. Israel, and G. H. M. Posthumus Meyjes, eds. *The Emergence of Tolerance in the Dutch Republic*. Leiden: Brill, 1997.
- Bie, J. P. de, and J. Loosjes. *Biographisch woordenboek van Protestantsche godgeleerden in Nederland*. 6 vols. The Hague: Martinus Nijhoff, 1919–1949.
- Bierma, Lyle D. *German Calvinism in the Confessional Age. The Covenant Theology of Caspar Olevianus*. Grand Rapids, MI: Baker Books, 1996.
- Bisschop, W. *De woelingen der Leicestersche partij binnen Leiden, 1586 en 1587*. Leiden: Boekdrukkerij J. C. Drabbe, 1867.
- Boer, Cornelia. *Hofpredikers van Prins Willem van Oranje: Jean Taffin en Pierre Loyseleur de Villiers*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1952.
- Boer, William den. *God's Two-fold Love. The Theology of Jacob Arminius (1559-1609)*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010.

- . “Defense or Deviation? A Re-examination of Arminius’ Motives to Deviate from the ‘Mainstream’ Reformed Theology.” In *Revisiting the Synod of Dordt (1681-1619)*, edited by Aza Goudriaan and Fred van Lieburg, 23-48. Leiden: Brill, 2011.
- Boersma, Owe. *Vluchtig voorbeeld: De Nederlandse, Franse en Italiaanse vluchtelingenkerken in Londen, 1568-1585*. Kampen: Proefschrift Theologische Academie, Johannes Calvijnstichting, 1994.
- Bohnenstädt, Benno. *Das Processverfahren gegen den Kursächsischen Kanzler Dr. Nicolaus Krell 1591 bis 1601: dargestellt nach den Akten des Dresdener Haupt-Staats-Archiv*. Halle: C.A. Kaemmerer, 1901.
- Bonger, Hendrik, and A. J. Gelderblom. “Coornhert en Sebastian Franck.” *De zeventiende eeuw* 12 (1996): 321-39.
- Bonger, Hendrik. *Leven en werk van D. V. Coornhert*. Amsterdam: G. A. van Oorschot, 1978.
- , J. R. H. Hoogervorst, M.E.H.N. Mout, I. Schöffner, and J. J. Woltjer, eds. *Dirck Volkertsz Coornhert: Dwars maar recht*. Zutphen: De Walburg Pers, 1989.
- . *The Life and Work of Dirck Volkertszoon Coornhert*. Translated and edited by Gerrit Voogt. Amsterdam: Rodopi, 2004.
- Booma, J. G. J. van, and J. L. van der Gouw, eds. *Communio et mater fidelium. Acta des Konsistoriums der niederländischen reformierten Flüchtlingsgemeinde in Wesel 1573-1582*. Cologne: Rheinland-Verlag, 1991.
- Bostoen, Karel. *Hart voor Leiden: Jan van Hout (1542-1609), stadssecretaris, dichter en vernieuwer*. Hilversum: Verloren, 2009.
- , Piet de Baar, and Kees Walle. *Jan van Houts nalatenschap: bronnen*. Leiden: Vereniging Jan van Hout, Uitgeverij Ginkgo, 2013.
- Braake, S. ter. “Parties and Factions in the Late Middle Ages: The Case of the Hoeken and Kabeljauwen in The Hague (1483-1515).” *Journal of Medieval History* 35 (2009): 97-111.
- Braeckman, E. M. “Les courants religieux de la réforme au Pays-Bas.” In *De eeuw van Marnix van St. Aldegonde: interuniversitair colloquium over 16de eeuwse geschiedenis/The Century of Marnix St. Aldegonde*, edited by Michel Baelde and Herman van Nuffel, 17-36. Oostende: Toulon, 1982.
- Brandt, Gerard. *Historie der reformatie*. Vol. 1. Amsterdam: Jan Rieuwertsz, Henrik en Dirk Boom, 1671.
- Bremmer, R. H. *Uit de geboortegeschiedenis van de gereformeerde kerken in de Nederlanden*. The Hague: Willem de Zwijgerstichting, 1977.
- . “De nationale synode van Middelburg (1581): politieke achtergronden van kerkelijke besluitvorming.” In *De nationale synode te Middelburg in 1581*.

- Calvinisme in opbouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden*, edited by J. P. van Dooren, 1-63. Middelburg: Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1981.
- . *Reformatie en rebellie: Willem van Oranje, de calvinisten en het recht van opstand – tien onstuimige jaren: 1572-1581*. Franeker: Uitgeverij T. Wever, 1984.
- Bruin, C. C. de. “Radicaal spiritualisme te Leiden.” *Rondom het Woord* 17 (1975): 66-81.
- Buisman, Jan Wim. “Kerk en samenleving.” In *Leiden, de geschiedenis van een Hollandse stad*, vol. 2, 1575-1795, edited by R. C. J. van Maanen, 127-47. Leiden: Stichting Geschiedschrijving Leiden, 2003.
- Burghard, Hermann. *Essen: Geschichte einer Stadt*. Essen: Pomp, 2002.
- Calvin, John. *Eén met Christus. Een klein traktaat over het Heilig Avondmaal*. Translated with an introduction by Herman Speelman, with foreword by Paul van Geest. Kampen: Brevier, 2014.
- Cook, Harold John. *Matters of Exchange: Commerce, Medicine, and Science in the Dutch Golden Age*. New Haven: Yale University Press, 2007.
- Coornhert, Dirck Volckertszoon. *Justificatie des magistraets tot Leyden in Hollandt, teghens de calumnien, ter saecken vande differenten, tusschen henluyden ende eenighe vande ghemeente aldaer, by den selven, den magistraet wat min dan Christelicken nageseyt*. Leiden: Andries Verschout, 1579.
- . *Remonstrance, of vertooch by die van Leyden den heeren ritterschappen ende steden representeerende de Staten slants van Hollant, in februario 1582. hare medelidmaten gedaen, nopende tverhandelde der predicanten, inden laetst-voorledenen zomer tot Middelburch in het nationael synodus (zo zijt noemen) vergadert geweest zijnde, met den gevolge van dien*. Amsterdam: N. Biestkens, 1582.
- . “Ruygh Bwerp eender onpartydiger kercken onder verbeteringhe.” In *III. deel van Dirck Volckertsz Coornherts wercken*, by Dirck Volckertsz. Coornhert, folios Aijv - Aijr. Amsterdam: Colom, Jacob Aertsz, 1630.
- . *Politieke geschriften: Opstand en religievrede*. Edited by J. Gruppelaar. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009.
- Cornelis (Crusius), Arent. *Antwoorde der dienaaren des woordts ende ouderlinghen der kercken van Hollandt, wt den naem derselven onlancx vergadert gheweest zijnde tot Haerlem: aen mijn e. e. heeren de Staten desselven landts: op de remonstrantie by de ouerichyeyt van Leyden, aen de voorsz heeren Staten gedaen, ende wtgheven [sic], aengaende t’verhandelde der dienaaren des woordts ende ouderlinghen der Nederlandsche kercken in het synodus tot Middelburgh, etc. Waerinne de clachten teghen tvoorsz synodus ende synodale acten voortghebracht, cortelick ende claelick tot noodighe ontschuldighen der kercken beandtwoordt werden*. Delft: Cornelis Iantsz, 1582.

—— and Hendrik van der Corput. *Corte antwoordt op de valsche beschuldiginghen end' blameringsen van Casper Coolhaes teghen de ghemeene kercken, begrepen in syn boecxken ghenaeemt Wederantwoort: waer inne ooc vervatet is een corte aenwijsinge end' wederlegginge van dwalinghen, stekende inde boecxkens end' afbeeldinghen hier voren van Coolhaes uytghegheven, door Adr. Cornelisz van der Linden*. N. p., 1600.

[——?] *Cort eenvoudich ende waerachtich verhael, waaromme Caspar Coolhaes: predikant gheweest zijnde binnen Leyden: eyntelick (na langhe handelinghe diemen met hem vander ghemeyner kercken weggen gehadt heeft) den 25 martij anno 1582 by den synode provinciael van Hollandt van der kercke Christi is gheexcommuniceert. Ghestelt van weggen der predicanten ende ouderlinghen in den voorsc. synode vergadert, tot noodwendighe verantwoordinghe der waerheyt, ende onderwijs der ghene, die vander saken qualick oft onrecht bericht moghen zijn. Waerinne verhaelt wort het beghin des twists binnen Leyden, ende wat neersticheyt ghedaen is, om dien neder te legghen, ende den voorsc. Casparen tot afstandt zijns onrechts ende dwalingen te brenghen*. Dordrecht: Jan Canin, 1582.

Curiander, Abel, and Herman van den Abeele. *Leven en werken van Johannes Drusus*. Oudenaarde: Sanderus, 1979.

Daelemans, F. *Boekhoudingen van landbouwbedrijven in de Hoeksewaard uit de zeventiende en achttiende eeuw Leiden 1581: een socio-demografisch onderzoek. Afdeling Agrarische Geschiedenis. Bijdragen 19*. Wageningen: Landbouwhogeschool, 1975, 137-215.

Dejung, Christoph. "Wahrheit und Haeresie. Eine Untersuchung zur Geschichtsphilosophie bei Sebastian Franck." PhD diss., Universität Zürich, 1979.

Deursen, A. Th. van. *Bavianen en Slijkgeuzen, Kerk en kerkvolk ten tijde van Maurits en Oldenbarneveldt*. Assen: Van Gorcum, 1994.

———. *Willem van Oranje: een biografisch portret*. Amsterdam: Bakker, 1995.

Dirkse, Paul P. W. M., and Robert P. Zijp, eds. *Ketters en papen onder Filips II*. Utrecht: Rijksmuseum Het Catharijneconvent, 1986.

Dobbe, Ingrid. "Requirements for Dutch Reformed Ministers, 1570-1620." In *The Pastor Bonus: Papers Read at the British-Dutch Colloquium at Utrecht, 18-21 September 2002*, edited by Theo Clemens and Wim Janse, 191-203. Leiden: Brill, 2004.

Dooren, J. P. van. "Kaspar Kohlhaas (Casper Coolhaes) (1532-1615), Prediger in Essen und der Niederlanden." *Beiträge zur Geschichte von Stadt und Stift Essen* 95 (1980): 85-99.

———. "Caspar Coolhaes: het een en ander uit zijn leven vóór en na de synode van Middelburg." In *De nationale synode te Middelburg in 1581. Calvinisme in opbouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden*. edited by J. P. van Dooren, 174-83. Middelburg: Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1981.

- , ed. *De nationale synode te Middelburg in 1581. Calvinisme in opbouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden*. Middelburg: Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1981.
- . “Der Weseler Konvent 1568. Neue Forschungsergebnisse,” *Monatshefte für Evangelische Kirchengeschichte des Rheinlandes* 31 (1982): 41-55.
- Dorsten, Jan A. van. *Thomas Basson 1555-1613, English Printer at Leiden*. Leiden: Sir Thomas Browne Institute, 1961.
- . *Poets, Patrons, and Professors. Sir Philip Sidney, Daniel Rogers, and the Leiden Humanists*. Leiden: Sir Thomas Browne Institute, 1962.
- Dozy, Charles Marius. “Kerk en staat te Leiden, in het laatst der 16e en begin der 17e eeuw.” In *Handelingen en mededeelingen van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde*, 10-79. Leiden: Brill, 1898.
- Duke, Alastair. “The Ambivalent Face of Calvinism in the Netherlands.” In *International Calvinism 1541-1715*, edited by Menna Prestwick, 113–28. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- Duke, Alastair, and Rosemary Jones. “Towards a Reformed Polity in Holland, 1572-1576.” In *Reformation and Revolt in the Low Countries*, edited by Alastair Duke, 199-226. London: The Hambleton Press, 1990.
- Duke, Alastair, and D. H. A. Kolff. “The Time of Troubles in the County of Holland, 1566-67.” In *Reformation and Revolt in the Low Countries*, edited by Alastair Duke, 125-51. London: The Hambleton Press, 1990.
- Duke, Alastair. “Perspectives on European Calvinism.” In *Calvinism in Europe, 1540-1620*, edited by Andrew Pettegree, Alastair Duke, and Gillian Lewis, 1-20. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- . *Dissident Identities in the Early Modern Low Countries*. Farnham, UK: Ashgate, 2009.
- . “In Defence of the Common Fatherland: Patriotism and Liberty in the Low Countries, 1555-1576.” In *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*, edited by Robert S. Stein and Judith S. Pollmann, 217-40. Leiden: Brill, 2010.
- Dulmanhorst, Salomon Davidz van, Jan Pieterz Dou, and W. Pleyte. *Leiden vóór drie honderd jaren en thans*. Leiden: Brill, 1874.
- Dyck, Cornelius J., William E. Keeney, and Alvin J. Beachy, trans. and eds. *The Writings of Dirk Philips, 1504–1568*. Scottdale, PA: Herald Press, 1992.
- Ebben, Maurits, Margriet Lacy-Bruijn, and Roelof van Hövell, eds. *Alba: General and Servant to the Crown*. Rotterdam: Karwansaray Publishers, 2013.

- Eberlein, Paul Gerhard. *Ketzer oder Heiliger? Caspar von Schwenckfeld, der schlesische Reformator und seine Botschaft*. Metzingen: Ernst Franz Verlag, 1998.
- Eekhout, Maria Francisca Davina. "Material Memories of the Dutch Revolt: The Urban Memory Landscape in the Low Countries, 1566–1700." PhD diss. Leiden University, 2014.
- Emerson, Everett H. "Calvin and Covenant Theology," *Church History* 25 (1956): 136-44.
- Engelbert, Heinrich, and Günter Engelbert, eds. *Die Visitation in der hinteren Grafschaft Sponheim von 1560, mit Inventaren einzelner Kirchengemeinden*. Düsseldorf: Presseverband der Evangelischen Kirche im Rheinland, 1969.
- Engels, Martin H. H. *Merendeels verloren gegaan: 2000 brieven aan Johannes Drusius (1550-1616)*. Leeuwarden: ME Uitgeverij, 1995.
- Gelder, H. A. Enno van. *Vrijheid en onvrijheid in de Republiek: geschiedenis der vrijheid van drukpers en godsdienst van 1572 tot 1798*. Vol. 1. Haarlem: Tjeenk Willink, 1947.
- Erb, Peter C. "The Beginning and End: Caspar Schwenckfeld on the Person of Christ." In *Schwenckfeld in his Reformation Setting*, edited by Peter C. Erb, 75-88. Pennsburg, PA: Judson Press, 1978.
- Esser, Raingard. *The Politics of Memory: The Writing of Partition in the Seventeenth-Century Low Countries*. Leiden: Brill, 2012.
- Estes, James M. *Christian Magistrate and Territorial Church: Johannes Brenz and the German Reformation*. Toronto: Centre for Reformation and Renaissance Studies, 2007.
- Evenhuis, R. B. *Ook dat was Amsterdam*. Vol. 1. Amsterdam: W. Ten Have, 1965.
- Fagel, Raymond. *Leids beleg en ontzet door Spaanse ogen*. The Hague: Sdu Uitgevers, 1999.
- Fast, Heinhold. *Der linke Flügel der Reformation*. Bremen: Carl Schünemann Verlag, 1962.
- Fatio, Olivier. *Nihil pulchrius ordine: contribution à l'étude de l'établissement de la discipline ecclésiastique aux Pays-Bas, ou Lambert Daneau aux Pays-Bas (1581-1583)*. Leiden: Brill, 1971.
- . *Méthode et théologie: Lambert Daneau et les débuts de la scolastique réformée*. Genève: Droz, 1976.
- Fesko, John Valero. "Arminius on Justification," *Church History and Religious Culture* 94 (2014): 1-21.
- Fix, Andrew C. *The Dutch Collegiants in the Early Enlightenment*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1991.
- Forbes, R. J. *A Short History of the Art of Distillation: From the Beginnings up to the Death of Cellier Blumenthal*. Leiden: Brill, 1970.

- Franits, Wayne E. *Dutch Seventeenth-Century Genre Painting: Its Stylistic and Thematic Evolution*. New Haven: Yale University Press, 2004.
- Frederiks, J. G., and F. Jos. van den Branden, eds. *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde*. Amsterdam: L. J. Veen, 1888-1891.
- Gäbler, Ulrich. "Zur Verbreitung des Zwinglianismus in den Niederlanden und der Fall C.C.," In *Zwingli und Europa*, edited by Peter Blickle, Andreas Lindt, and H. R. Schmitt, 217-36. Zurich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985.
- Gelderens, Martin van. *The Political Thought of the Dutch Revolt 1555-1590*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- . *De vrijheid van consciëntie: Het vrijheidsideaal van de Nederlandse opstand 1555-1610*. Gouda: Stichting Fonds Goudse Glazen, 1996.
- George, Timothy. *Theology of the Reformers*. Nashville, TN: Broadman and Holman Academic, 2013.
- Geurts, Pieter Antoon Marie. *Voorgeschiedenis van het Statencollege te Leiden, 1575-1593*. Leiden: Brill, 1984.
- Gijswijt-Hofstra, Marijke, ed. *Een schijn van verdraagzaamheid. Afwijking en tolerantie in Nederland van de 16e eeuw tot heden*. Hilversum: Verloren, 1989.
- Gilly, Carlos. "Das Sprichwort 'Die Gelehrten die Verkehrten' oder der Verrat der Intellektuellen im Zeitalter der Glaubensspaltung." In *Forme e destinazione del messaggio religioso. Aspetti della propaganda religiosa nel cinquecento*, edited by Antonio Rotondo, 229–375. Florence: Leo S. Olschki Editore, 1991.
- Goertz, Hans-Jürgen. *Pfaffenhaß und groß Geschrei: Die reformatorischen Bewegungen in Deutschland, 1517-1529*. Munich: Beck, 1987.
- Goeters, J. F. G., ed. *Die Beschlüsse des Weseler Konvents von 1568*. Düsseldorf: Presseverband der Evangelischen Kirche im Rheinland, 1968.
- Gogelein, A. J. F., and R. E. O. Ekkart. *Leidse Universiteit 400. Stichting en Eerste Bloei 1575 - ca. 1650*. Amsterdam: Rijksmuseum Amsterdam, 1975.
- Goudriaan, Aza, and Fred van Lieburg, eds. *Revisiting the Synod of Dordt (1618-1619)*. Leiden: Brill, 2011.
- Grell, Ole Peter, and Bob Scribner, eds. *Tolerance and Intolerance in the European Reformation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Groen, Petra, ed. *De tachtigjarige oorlog: Van opstand naar geregelde oorlog, 1568-1648*. Amsterdam: Boom, 2013.
- Groenveld, Simon. *De tachtigjarige oorlog: opstand en consolidatie in de Nederlanden (ca. 1560-1650)*. Zutphen: Walburg Pers, 2012.

- Grotius, Hugo. *Ordinum Hollandiae ac Westfrisiae Pietas (1613)*, edited by Edwin Rabbie. Leiden: Brill, 1995.
- Guggisberg, Hans R. *Sebastian Castellio 1515-1563: Humanist und Verteidiger der religiösen Toleranz im konfessionellen Zeitalter*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1996.
- Gunnoe, Charles D. Jr. *Thomas Erastus and the Palatinate: A Renaissance Physician in the Second Reformation*. Leiden: Brill, 2011.
- Haar, H. W. ter. *Jacobus Trigland*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1891.
- Hamilton, Alastair. "Paulus de Kempnaer, 'non moindre Philosophique tresbon Escrivan.'" *Quaerendo* 10 (1980): 293-335.
- . *The Family of Love*. Cambridge: James Clarke & Co., 1981.
- Hania, Jan. *Wernerus Helmichius*. Utrecht: H. Honig, 1895.
- Hart, Marjolein 't. *The Dutch Wars of Independence: Warfare and Commerce in the Netherlands 1570-1680*. London: Routledge Taylor & Francis Group, 2014.
- Hayden-Roy, Patrick. *The Inner Word and the Outer World. A Biography of Sebastian Franck*. New York: Peter Lang, 1994.
- Henderson, Judith Rice. "Humanism and the Humanities: Erasmus' *Opus de conscribendis epistolis* in Sixteenth-Century Schools." In *Letter-Writing Manuals and Instruction from Antiquity to the Present. Historical and Bibliographic Studies*, edited by Carol Poster and Linda C. Mitchell, 141-77. Columbia, SC: The University of South Carolina Press, 2007.
- Heylen, Philip, Paul Huvenne, and Coen Tamse. *Willem van Oranje, Philips van Marnix van Sint-Aldegonde en hun strijd voor de vrijheid & verdraagzaamheid*. Antwerp: Stad Antwerpen, 2012.
- Hibben, C. C. *Gouda in Revolt: Particularism and Pacifism in the Revolt in the Netherlands 1572-1588*. Utrecht: HES Uitgevers, 1983.
- Hillerbrand, Hans Joachim, ed. *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*. 4 vols. New York: Oxford University Press, 1996.
- Hofman, Teunis Martinus. *Eenich achterdencken. Spanning tussen kerk en staat in het gewest Holland tussen 1570 en 1620*. Heerenveen: J. J. Groen en Zoon, 1997.
- Höpfl, Harro. *The Christian Polity of John Calvin*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- Hooijer, C. *Oude kerkordeningen der Nederlandsche Hervormde gemeenten (1563-1638)*, Zaltbommel: n. p., 1865.

- Horst, Daniel R. "De Opstand in zwart-wit: Propagandaprenten uit de Nederlandse Opstand 1566-1584. Deel I en II: Propaganda en Prenten, Deel III: Catalogus en Afbeeldingen." PhD diss., Vrije Universiteit Amsterdam, 2000.
- Israel, Jonathan I. "Spinoza and the Religious Radical Enlightenment." In *The Intellectual Consequences of Religious Heterodoxy, 1600-1750*, edited by Sarah Mortimer and John Robertson, 181-203. Leiden: Brill, 2012.
- Itterzon, J. P. van. *Franciscus Gomarus*. Den Haag: Nijhoff, 1929.
- Jaanus, H. J. *Hervormd Delft ten tijde van Arent Cornelisz (1573-1605)*. Amsterdam: Nordemann's Uitgevers Maatschappij, 1950.
- Janse, Wim. *Albert Hardenberg als Theologe: Profil eines Bucer-Schülers*. Leiden: Brill, 1994.
- . "Non-conformist Eucharistic Theology: The Case of the Alleged 'Zwinglian Polemicist' Wilhelm Klebitz (c. 1533-68)," *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis/Dutch Review of Church History* 81 (2001): 2-25.
- . "De protestantse reformatie in de Nederlanden. Wendingen in de twintigste-eeuwse historiographie." In *Balans van een eeuw: Wendingen in de historiographie van het christendom 1901-2001*, edited by Jack de Mooij and Ineke Smit, 33-49. Heerenveen: Uitgeverij Groen, 2002.
- . "'Ik wil liever blijven bij den wortel van den boom, dan hoog klimmen': een beroep op de predestinatieleer van Heinrich Bullinger en Albert Hardenberg in Noord-Holland in 1596," *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis* 6 (2003): 121-25.
- Janssen, Geert H. *The Dutch Revolt and Catholic Exile in Reformation Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Janssens, H. Q, and J. J. van Toorenenbergen, eds. "Brieven uit onderscheidene kerkelijke archieven," *Werken der Marnix-Vereeniging*, Utrecht: Kemink & Zoon, 1878.
- Jay, Eric G. *The Church: Its Changing Image through Twenty Centuries*. Atlanta: John Knox Press, 1977.
- Jones, Rosemary. "De Nederduits gereformeerde gemeente te Leiden in de jaren 1572-1576," *Leids Jaarboekje* 66 (1974): 126-44.
- Jones, Rufus M. *Spiritual Reformers in the 16th and 17th Centuries*. London: MacMillan and Co., 1914.
- Jong, J. de. *De voorbereiding en constitueering van het kerkverband der Nederlandsche gereformeerde kerken in de zestiende eeuw. Historische studiën over het convent te Wezel (1568) en de synode te Emden (1571)*. Vol. 1, Groningen: Haan, 1911.
- Jongste, Jan A. F. de. *Om de religie of om de vrijheid: spanningen tussen stadhuis en kerk in Leiden na het beleg*. The Hague: Sdu Uitgevers, 1998.

- Kaczerowsky, Klaus. *Sebastian Franck Bibliographie*. Wiesbaden: Guido Pressler, 1976.
- Kalma, Jacob Jetzes. *Caspar Jansz. Coolhaes (1536-1615): van monnik tot tolerant predikant tot libertijn: bibliographische aantekeningen*. Leeuwarden: Eigen beheer, 1984.
- Kamphuis, J. *Kerkelijke besluitvaardigheid*. Groningen: Uitgeverij "De Vuurbaak," 1970.
- Kaplan, Benjamin. "Remnants of the Papal Yoke: Apathy and Opposition in the Dutch Reformation," *Sixteenth Century Journal* 25 (1994): 653-67.
- . *Calvinists and Libertines, Confession and Community in Utrecht 1578-1620*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- . "'Dutch' Religious Tolerance: Celebration and Revision." In *Calvinism and Religious Toleration in the Dutch Golden Age*, edited by Ronnie Po-Chia Hsia and Henk van Nierop, 8-26. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- . *Divided by Faith: Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. *An Introduction to Ecclesiology: Ecumenical, Historical and Global Perspectives*. Downer's Grove, IL: InterVarsity Press, 2002.
- Kingdon, Robert M. "John Calvin's Contribution to Representative Government." In *Politics and Culture in Early Modern Europe: Essays in Honour of H. G. Koenigsberger*, edited by Phyllis Mack and Margaret C. Jacob, 183-98. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Kist, Nicolaas Christiaan. "J. Lipsius door Caspar Coolhaes beoordeeld," *Kerkhistorisch archief* 1 (1857): 425-27.
- , and Willem Moll. "Caspar Coolhaes en Everhardus van Bommel," *Kerkhistorisch archief* 2 (1859): 473-77.
- Knappert, L. *De opkomst van het protestantisme in eene Noord-Nederlandsche stad*. Leiden: S. C. van Doesburgh, 1908.
- . "Een academisch leerplan van den jare 1575," *Leids jaarboekje* 6 (1909): 73-79.
- Knipscheer, F. S. *De invoering en de waardeering der gereformeerde belijdenisschriften in Nederland vóór 1618*. Leiden: Adriani, 1907.
- Kok, M., J. Roelevink and A. J. J. Van't Riet, eds. *Classicale acta V, classis Leiden 1585-1620, classis Woerden 1617-1620*. The Hague: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 1996.
- Koldewey, F. "Johannes Monheim und die Kölner Jesuiten," *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie* 42 (1899), 106-37.
- Kooi, Christine. "Popish Impudence: The Perseverance of the Roman Catholic Faithful in Calvinist Holland, 1572-1620," *Sixteenth Century Journal* 26 (1995): 75-86.

- . “Pharisees and Hypocrites: A Public Debate over Church Discipline in Leiden, 1586,” *Archiv für Reformationsgeschichte* 88 (1997): 258-78.
- . *Liberty and Religion: Church and State in Leiden’s Reformation, 1572-1620*. Leiden: Brill, 2000.
- Koppenol, Johan. *Leids heeral: het Loterijspel (1596) van Jan van Hout*. Hilversum: Verloren, 1998.
- Kras, Wijnant. *Antwoort op een faem-roovend boeck, het welcke ghenamt is: Tsamenspreekinghe van drye personen, ouer het regireus placcaet van Groninghen*. Amsterdam: S. J. Gerritsz, 1602.
- Kriebel, Martha B. *Schwenckfelders and the Sacraments*. Pennsburg, PA: The Board of Publication of the Schwenckfelder Church, 1968.
- Krumenacker, Yves, and Olivier Christin, eds. *Entre calvinistes et catholiques: les relations religieuses entre la France et les Pays-Bas du Nord (XVIe-XVIIIe siècle)*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2010.
- Kuyper, H. H. *De opleiding tot den dienst des woords bij de Gereformeerden*. The Hague: 1891. Reprint. Nabu Press, 2010.
- Lamet, Sterling A. “The Vroedschap of Leiden 1550-1600: The Impact of Tradition and Change on the Governing Elite of a Dutch City,” *Sixteenth Century Journal* 12 (1981): 14-42.
- Landwehr, John. *Emblem Books in the Low Countries, 1554-1949. A Bibliography*. Utrecht: Haentjens Dekker & Gumbert, 1970.
- Lem, Anton van der. *De opstand in de Nederlanden 1568-1648: de tachtigjarige oorlog in woord en beeld*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2014.
- Lewis, Gillian. “Calvinism in Geneva in the time of Calvin and Beza (1541-1605).” In *International Calvinism 1541-1715*, edited by Menna Prestwick, 39–70. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- Linde, S. van der. *Jean Taffin: Hofprediker en raadsheer van Willem van Oranje*. Amsterdam: Bolland, 1982.
- Lindeboom, Johannes. *Stiefkinderen van het Christendom*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1929.
- . *De confessioneele ontwikkeling der reformatie in de Nederlanden*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1946.
- Locher, Gottfried Wilhelm. *Zwingli’s Thought: New Perspectives*. Leiden: Brill, 1981.
- Luther, Martin. *Temporal Authority: To What Extent it Should Be Obeyed*. 1523, <http://pages.uoregon.edu>.

- Luttervelt, Ro van. "De optocht ter gelegenheid van de inwijding der Leidsche universiteit," *Leids Jaarboekje* 50 (1958): 87-104.
- Maag, Karin. *Seminary or University? The Genevan Academy and Reformed Higher Education, 1560-1620*. Aldershot: Scolar Press, 1995.
- . "Preaching Practice: Reformed Students' Sermons." In *The Formation of Clerical and Confessional Identities in Early Modern Europe*, edited by Wim Janse and Barbara Pitkin, 133-46. Leiden: Brill, 2006.
- Mack, Phyllis, and Margaret C. Jacob, eds. *Politics and Culture in Early Modern Europe: Essays in Honour of H. G. Koenigsberger*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Maier, Paul L. *Caspar Schwenckfeld on the Person and Work of Christ. A Study of Schwenckfeldian Theology at its Core*. Eugene, OR: Wipf & Stock, 1959. Reprint. 2004.
- McKee, Jane, and Randolph Vigne, eds. *The Huguenots: France, Exile & Diaspora*. Brighton: Sussex Academic Press, 2013.
- McLaughlin, R. Emmet. "Sebastian Franck and Caspar Schwenckfeld: Two Spiritualist *Viae*." In *Sebastian Franck (1499-1542)*, edited by Jan-Dirk Müller, 71-86. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.
- . *The Freedom of Spirit, Social Privilege, and Religious Dissent: Caspar Schwenckfeld and the Schwenckfelders*. Baden-Baden: V. Koerner, 1996.
- . "Reformation Spiritualism: Typology, Sources, and Significance." In *Radikalität und Dissent im 16. Jahrhundert; Radicalism and Dissent in the Sixteenth Century*, edited by Hans-Jürgen Goertz and James M. Stayer, 123-36. Berlin: Duncker & Humblot, 2002.
- Meursius, Joannes. *Illustrium Hollandiae en Westfrisiae ordinum alma Academia Leidensis*. Leiden: Colster, 1614.
- Mörke, Olaf. *Willem van Oranje (1533-1584): vorst en "vader" van de Republiek*. Translated by Jan Gielkens, edited by Luc Panhuysen. Amsterdam: Atlas, 2010.
- Moes, E. W., and C. P. Burger. *De Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de zestiende eeuw*. Vol. 4. Amsterdam: C.L. van Langenhuysen, 1915.
- Molhuysen, P. C. "De eerste secretaris van de senaat der Leidse Hoogeschool," *Leids jaarboekje* 6 (1909), 56-72.
- , and P. J. Blok, eds. *Nieuw Nederlands Biographisch Woordenboek*, Vol. 1. Leiden: A. W. Sijthoff's Uitgevers-Maatschappij, 1911.
- Moll, W., ed. *Kalender voor de Protestanten in Nederland*. Vol. 1. Amsterdam: H.W. Mooij, 1856.

- Monheim, Johannes. *Catechismus, in quo christianae religionis elementa syncere simpliciterque explicantur*. Edited by Karl Heinrich Sack. Bonnae: Eduardus Weber, 1847.
- Mout, M.E.H.N. "Heilige Lipsius, bid voor ons," *Tijdschrift voor geschiedenis* 97 (1984): 195-206.
- . "Spiritualisten in de Nederlandse Reformatie van de zestiende eeuw," *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 111 (1996): 297-313.
- , H. Smolinsky and J. Trapman, eds. *Erasmianism: Idea and Reality*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 1997.
- . "Kerk en staat in de zestiende eeuw." In *Kerk en staat in een turbulente samenleving*, edited by M. E. H. N. Mout, and M. J. Cohen, 9-24. Delft: Gemeentearchief, 2004.
- Müller, Jan-Dirk, ed. *Sebastian Franck (1499-1542)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.
- Müller, Johannes Martin. "Exile Memories and the Dutch Revolt: The Narrated Diaspora, 1550 – 1750." PhD diss., Leiden University, 2014.
- Nauta, D. et al., eds. *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*. 6 vols. Kampen: Kok, 1978-2006.
- Nauta, D., J. P. van Dooren, and Otto J. de Jong, eds. *De synode van Emden, October 1571*. Kampen: Kok, 1971.
- Nevin, John Williamson. *The Mystical Presence and the Doctrine of the Reformed Church on the Lord's Supper*. Edited by L. J. de Bie and W. Bradford Littlejohn. 1846. Reprint. Eugene, OR: Wipf & Stock, 2012.
- Nichols, James, trans. *The Works of James Arminius, D.D.* 2 vols. Auburn/Buffalo, NY: Derby and Miller, 1853.
- Nijenhuis, Willem. "Coornhert and the Heidelberg Catechism. Moment in the Struggle Between Humanism and Reformation." In *Ecclesia Reformata. Studies on the Reformation*. Vol. 1, part 3, edited by Willem Nijenhuis, 188-206. Leiden: Brill, 1972.
- . "Varianten binnen het Nederlandse Calvinisme in de zestiende eeuw," *Tijdschrift voor geschiedenis* 89 (1976): 358-72.
- . *Adrianus Saravia (c. 1532-1613): Dutch Calvinist, First Reformed Defender of the English Episcopal Church Order on the Basis of the ius divinum*. Leiden: Brill, 1980.
- . "Coolhaes (Koolhaes, Coelaas), Caspar Janszoon." In *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme*, edited by D. Nauta et al. Vol. 4, 100–102. Kampen: Kok, 1998.
- Noordam, Dirk Jaap. *Geringde buffels en heren van stand: het patriciaat van Leiden, 1574-1700*. Hilversum: Verloren, 1994.

- Noordzij, Huib. *Handboek van de Reformatie: de Nederlandse kerkhervorming in de zestiende en zeventiende eeuw*. Kampen: Kok, 2012.
- Oberman, H. T. "Van Leiden naar Leuven: de overgang van Justus Lipsius naar een 'Roomse universiteit,'" *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 5 (1912): 68-111, 191-227, 269-304.
- Oosterhoff, F. G. *Leicester and the Netherlands 1586-1587*. Utrecht: HES Uitgevers, 1988.
- Oranje, Willem van. *De Religions-vrede: Gheaccordeert en gepubliceert binnen Antwerpen den xijde junij/ M. D. lxxix*. Antwerp: Christoffel Plantijn, 1579.
- Otterspeer, Willem. *De lezende Pallas: het dubbel talent van de Leidse Universiteit*. The Hague: Sdu Uitgevers, 2000.
- . *Het bolwerk van de vrijheid: de Leidse universiteit in heden en verleden*. Leiden: Leiden University Press, 2008.
- . *The Bastion of Liberty: Leiden University Today and Yesterday*. Leiden: Leiden University Press, 2008.
- Overvoorde, J. C. "Advies van burgemeesters en gerecht van Leiden aan de Staten van Holland over de Acta van de in 1578 te Dordrecht gehouden synode," *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis* 9 (1912): 117-49, 119.
- Ozment, Steven. "The Revolution of the Pamphleteers." In *Forme e destinazione del messaggio religioso. Aspetti della propaganda religiosa nel cinquecento*, edited by Antonio Rotondo, 1-18. Florence: Leo S. Olschki Editore, 1991.
- Pater, J. C. H. de. *Jan van Hout, 1542–1609, een levensbeeld uit de 16e eeuw*. The Hague: D. A. Daamen's Uitgeversmaatschappij, 1946.
- Payne, John B. *Erasmus: His Theology of the Sacraments*. N.p., M. E. Bratcher, 1970.
- Pérez, Yolanda Rodríguez. *The Dutch Revolt through Spanish Eyes: Self and Other in Historical and Literary Texts of Golden Age Spain (c. 1548-1673)*. Oxford: Peter Lang, 2008.
- Pettegree, Andrew. *Emden and the Dutch Revolt*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- . "Coming to Terms with Victory: The Upbuilding of a Calvinist Church in Holland, 1572-1590." In *Calvinism in Europe, 1540-1620*, edited by Andrew Pettegree, Alastair Duke, and Gillian Lewis, 160–80. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Pettegree, Andrew, Alastair Duke, and Gillian Lewis, eds. *Calvinism in Europe, 1540-1620*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Pijper, F. "Geestelijke stroomingen in Nederland vóór de opkomst van het Remonstrantisme." In *De Remonstranten: Gedenkboek bij het 300-jarig bestaan der Remonstrantsche Broederschap*, edited by G. J. Heering and H.Y. Groenewegen, 54-57. Leiden: Sijthoff, 1919.

- Platt, John. *Reformed Thought and Scholasticism: The Arguments for the Existence of God in Dutch Theology, 1575-1650*. Leiden: Brill, 1982.
- Po-Chia Hsia, Ronnie, and Henk van Nierop, eds. *Calvinism and Religious Toleration in the Dutch Golden Age*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Pollmann, Judith, and Andrew Spicer, eds. *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands: Essays in honour of Alastair Duke*. Leiden: Brill, 2007.
- Pollmann, Judith. “‘De gemeente stond malkander bij’: Katholieken en de Nederlandse opstand,” *Leidschrift: historisch tijdschrift* 24 (2009): 33-49.
- . “Internationalisering en de Nederlandse opstand,” *Bijdragen en mededelingen betreffend de geschiedenis der Nederlanden* 124 (2009): 515-35.
- . “No Man’s Land. Reinventing Netherlandish Identities, 1585-1621.” In *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*, edited by Robert S. Stein and Judith S. Pollmann, 241-62. Leiden: Brill, 2010.
- . *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands 1520-1635*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Poster, Carol, and Linda C. Mitchell, eds. *Letter-Writing Manuals and Instruction from Antiquity to the Present*. Columbia, SC: The University of South Carolina Press, 2007.
- Prestwick, Menna, ed. *International Calvinism 1541-1715*. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- Recklinghausen, Johann Arnold von. *Reformations-Geschichte der Länder Jülich, Berg, Cleve, Meurs, Mark, Westfalen, und der Städte Aachen, Cöln und Dordtmund*. Düsseldorf: C. H. E. von Oven, 1837.
- Reitsma, J., and S. D. van Veen, eds. *Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572-1620*. Vol. 2. Groningen: J. B. Wolters, 1893.
- Reitsma, J. “Ysbrand Balck. Een predikantenleven in de tweede helft der zestiende eeuw,” *Friesche Volksalmanak* 16 (1899): 46-67.
- Reitsma, J., and Johannes Lindeboom. *Geschiedenis van de Hervorming en de Hervormde kerk der Nederlanden*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1948.
- De Religions-vrede: Gheaccordeert en gepubliceert binnen Antwerpen den xijde Junij/ M.D.lxxix*. Antwerp: Christoffel Plantijn, 1579.
- Remer, Gary. *Humanism and the Rhetoric of Toleration*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 1996.
- Rémond, René. “Anticlericalism: Some Reflections by Way of Introduction,” *European Studies Review* 13 (1983): 121-26.

- Revius, Jacobus. *Licht op Deventer: De geschiedenis van de provincie Overijssel en met name de stad Deventer, boek 5 (1578-1619)*. Deventer: Daventria illustrate, 1651. Reprint. Hilversum: Verloren, 1995.
- Rieu, Guilielmus du, ed. *Album studiosorum academiae Lugduno Batavae 1575-1875*. The Hague: Martin Nijhoff, 1875.
- Roelevink, J., ed. *Classicale acta 1573-1620 II: Particuliere synode Zuid-Holland, Classis Dordrecht 1601-1620, Classis Breda 1616-1620*. The Hague: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 1991.
- Rogge, Hendrik Cornelis. *Caspar Janszoon Coolhaes, Voorlooper van Arminius en de Remonstranten*. 2 vols. Amsterdam: H. W. Mooij, 1858/1865.
- . “Brief van de Leidschen Kerkeraad aan Prins Willem I,” *Kroniek van het Historisch Genootschap* 30 (1874): 466-67.
- , ed. *De Roomsche feestdagen en hunne viering in de 16de eeuw*. N.p., 1886.
- Ron, Nathan. “The Christian Peace of Erasmus.” *The European Legacy* 19 (2014): 27-42.
- Roobol, Marianne. “Landszaken: De godsdienstgesprekken tussen Gereformeerde predikanten en D. V. Coornhert onder leiding van de Staten van Holland 1577-1583.” Amsterdam: PhD diss., University of Amsterdam, 2005.
- . *Disputation by Decree: The Public Disputations between Reformed Ministers and Dirck Volckertszoon Coornhert as Instruments of Religious Policy during the Dutch Revolt (1577-1583)*. Leiden: Brill, 2010.
- Rotondo, Antonio, ed. *Forme e destinazione del messaggio religioso. Aspetti della propaganda religiosa nel cinquecento*. Florence: Leo S. Olschki Editore, 1991.
- Rüetschi, Kurt-Jacob. “Rudolf Gwalthers Kontakte zu Engländern und Schotten.” In *Die Zürcher Reformation: Ausstrahlungen und Rückwirkungen. Wissenschaftliche Tagung zum hundertjährigen Bestehen des Zwinglivereins 1997*, edited by Alfred Schindler and Hans Stichelberger, 351-73. Bern: Peter Lang, 2001.
- Rummel, Erika. “Erasmus and the Art of Communication: Willing to Publish, But Not to Perish.” In *Erasmianism: Idea and Reality*, edited by M.E.H.N. Mout, H. Smolinsky, and J. Trapman, 27-35. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 1997.
- Rutgers, F. L., ed. *Acta van de Nederlandsche synoden der zestiende eeuw*. Wercken der Marnix Vereniging, series 2, vol. 3. The Hague: Martinus Nijhoff, 1899. Reprint. Dordrecht: Van den Tol, 1980.
- Salman, Jeroen. *Een handdruk van de tijd: de almanak en het dagelijks leven in de Nederlanden 1500-1700*. Delft: Stedelijke Museum Het Prinsenhof, 1997.
- Scheurleer, T. H. Lunsingh, C. Willemijn. Fock, and A. J. van Dissel. *Het Rapenburg: geschiedenis van een Leidse gracht*. 4 vols. Leiden: Rijksuniversiteit Leiden, 1992.

- Schilling, Heinz. *Civic Calvinism in Northwestern Germany and the Netherlands, Sixteenth to Nineteenth Centuries*. Kirksville: Truman State University Press, 1991.
- . *Konfessionalisierung und Staatsinteressen: Internationale Beziehungen 1559-1660*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2007.
- Schultz, Christopher. *A Vindication of Caspar Schwenckfeld von Ossig. An Elucidation of his Doctrine and the Vicissitudes of his Followers (1769)*. Translated by Elmer Schultz Gerhard. Allentown, PA: Edward Schlechter, 1942.
- Schultze, Winfried. “Concordia, Disordia, Tolerantia. Deutsche Politik im konfessionellen Zeitalter.” *Zeitschrift für Historische Forschung* 3 (1987): 43-80.
- Selderhuis, Herman J., Henry J. Baron, and Judith J. Guder, eds. *The Calvin Handbook*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2009.
- Siegenbeek, Matthijs. *Geschiedenis der Leidsche hoogeschool van hare oprigting in den jare 1575, tot het jaar 1825*. Vol.1. Leiden: S. en J. Luchtmans, 1829.
- Sinnema, Donald, Christian Moser, and Herman J. Selderhuis, eds. *Acta of the Synod of Dordt*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2015.
- Slee, J. C. van. *De Rijnsburger Collegianten*. Haarlem: Bohn, 1895, Reprint. Utrecht: H & S, 1980.
- Sluis, Jacob van. “Een proefschrift over Johannes Drusius,” *Letterhoeke* 2 (2006): 22-23.
- Smit, J. “Michael Andrieszoon, de eerste predikant van Den Haag, medestander van Coolhaes in zijn strijd tegen kerkorde en confessie,” *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 24 (1931): 25-68.
- Spaans, Joke. *Haarlem na de reformatie. Stedelijke cultuur en kerkelijk leven*. The Hague: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1989.
- Speelman, Herman Anthonie. *Calvijn en de zelfstandigheid van de kerk*. Kampen: Kok, 1994.
- . “At the Lord’s Table: Calvin’s Desire for a Very Frequent Celebration of the Holy Supper.” Paper given at the Reformation Research Consortium Conference, “Crossing Borders: Transregional Reformations,” Leuven, May 7-10, 2015.
- Spruyt, Bastian Jan. *Cornelius Henrici Hoen [Honius] and his Epistle on the Eucharist [1525]*. Leiden: Brill, 2006.
- Stackhouse, John G. Jr., ed. *Evangelical Ecclesiology: Reality or Illusion?* Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2003.
- Stanglin, Keith D. *Arminius on the Assurance of Salvation: The Context, Roots, and Shape of the Leiden Debate, 1603-1609*. Leiden: Brill, 2007.
- , ed. *The Missing Public Disputations of Jacobus Arminius: Introduction, Text, and Notes*. Leiden: Brill, 2010.

- Stanglin, Keith D., and Thomas H. McCall. *Jacob Arminius, Theologian of Grace*. New York: Oxford University Press, 2012.
- Steen, Charlie R. *Margaret of Parma: A Life*. Leiden: Brill, 2013.
- Steen, Jasper van der. "Goed en fout in de Nederlandse opstand," *Holland: Regionaal-Historisch Tijdschrift* 43 (2011): 82-97.
- Stein, Robert S., and Judith S. Pollmann, eds. *The Dynamics of Identity in the Low Countries, 1300-1600. Toward a Comparative Perspective*. Leiden: Brill, 2009.
- . *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*. Leiden: Brill, 2010.
- Stephens, W. P. *The Theology of Huldreich Zwingli*. Oxford: Clarendon, 1986.
- Stevenson, William R. Jr. *Sovereign Grace: the Place and Significance of Christian Freedom in John Calvin's Political Thought*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Stumme, John R., and Robert W. Tuttle, eds. *Church and State: Lutheran Perspectives*. Minneapolis, MN: Augsburg Fortress, 2003.
- Sturdy, David J. *Fractured Europe, 1600-1721*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2002.
- Swart, K. W. "The Black Legend during the Eighty Years War." In *Britain and the Netherlands*. Vol. 4, edited by J. S. Bromley and E. H. Kossmann, 36-57. London: Chatto & Windus, 1975.
- Templin, J. Alton. *Pre-Reformation Religious Dissent in the Netherlands, 1518-1530*. Lanham: University Press of America, 2006.
- Tracy, James D. "Erasmus, Coornhert and the Acceptance of Religious Disunity in the Body Politic: A Low Countries Tradition?" in *The Emergence of Tolerance in the Dutch Republic*, edited by Christiane Berkvens-Stevelinck, Jonathan I. Israel, and G. H. M. Posthumus Meyjes, 49-62. Leiden: Brill, 1997.
- Trapman, J. "'Erasmianism' in the Early Reformation in the Netherlands." In *Erasmianism: Idea and Reality*. Edited by M. E. H. N. Mout, H. Smolinsky and J. Trapman, 169-76. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 1997.
- Treasure, Geoffrey. *The Huguenots*. New Haven: Yale University Press, 2014.
- Trigland, Jacobus. *Klaer ende grondich teghen-vertooch, van eenighe kercken-dienaren van Hollandt ende West-Vrieslandt, gestelt tegen seker vertoogh der remonstranten*. Amsterdam: F. M. J. Brandt, 1617.
- . *Kerckelycke geschiedenissen, begrypende de swaere en bekommerlijcke geschillen, in de Vereenigde Nederlanden voorgevallen, met derselver beslissinge, ende aenmerkingen op de kerchelycke historie van Johannes VVtenbogaert*. Leiden: A. Wijngaerden, 1650.

- Tukker, C.A. *De classis Dordrecht van 1573 tot 1609. Een bijdrage tot de kennis van in- en extern leven van de Gereformeerde Kerk in de periode van haar organisering*. Leiden: Leiden University Press, 1965.
- Turchetti, Mario. "Religious Concord and Political Tolerance in Sixteenth- and Seventeenth-Century France." *The Sixteenth Century Journal* 22 (1991): 15-25.
- Veldman, Ilja M. "Keulen als toevluchtsoord voor Nederlandse kunstenaars (1567-1612)." *Oud Holland* 107 (1993): 34-58.
- Veldman, Ilja M. *De wereld tussen goed en kwaad*. The Hague: SDU uitgeverij, 1990.
- Veen, Mirjam van. "Spiritualism in the Netherlands: From David Joris to Dirck Volckertsz Coornhert," *Sixteenth Century Journal* 33 (2002): 129-50.
- . *De kunst van het twijfelen: Sebastian Castellio (1515-1563): humanist, calvinist, vrijdenker*. Zoetermeer: Meinema, 2012.
- . *Vermaninghe ende raet voor de Nederlanden: de receptie van Sebastian Castellio's geschriften in de lage landen tot 1618*. Amsterdam: Vrije Universiteit, 2012.
- . "'... your praiseworthy town Deventer ...' Caspar Coolhaes on Unity and Religious Tolerance." In *Religious Minorities and Cultural Diversity in the Dutch Republic: Studies Presented to Piet Visser on the Occasion of His 65th Birthday*. Edited by August van Hollander, Mirjam van Veen, Anna Voolstra, and Alex Noord, 111-23. Leiden: Brill, 2014.
- Verantwoordinghe van den dienaer, ouderlinghen ende diaconen, der kercke tot Leyden, eertijds naer het wt-gheven van de Justificatie ghestelt, ende nu door occasie van de vernieuwinghe, ende herdruckinghe der zelve Justificatie, int licht ghebracht*. N. p., [1597].
- Verduin, Leonard, trans., and J. C. Wenger, ed. *The Complete Writings of Menno Simons*. Scottsdale, PA: Mennonite Publishing House, 1956.
- Verduin, Leonard. *The Reformers and Their Stepchildren*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1964.
- Verschoor, A. J., ed. *Classicale acta 1573-1620, VIII classis Gorinchem 1579-1620*. The Hague: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2008.
- Visser, Piet. "Mennonites and Doopsgezinden in the Netherlands, 1535-1700." In *A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521-1700*, edited by John D. Roth and James M. Stayer, 299-346. Leiden: Brill, 2007.
- Vloten, J. van. *Nalezing, aantekeningen, en bijlagen op Leidens beleg en ontzet*. Leiden: D. Noothoven van Goor, 1867.
- Voogt, Gerrit. "Primacy of Individual Conscience or Primacy of the State? The Clash between D. V. Coornhert and Justus Lipsius," *Sixteenth Century Journal* 28 (1997): 1231-50.

- . *Constraint on Trial: Dirck Volckertsz Coornhert and Religious Freedom*. Kirksville, MO: Truman State University Press, 2000.
- . “‘Anyone who can read may be a preacher’: Sixteenth-century Roots of the Collegiants.” In *The Formation of Clerical and Confessional Identities in Early Modern Europe*, edited by Wim Janse and Barbara Pitkin, 409–24. Leiden: Brill, 2006.
- Vuyk, Simon. *Het einde der Remonstranten: Arminius als mythe: vrijheid en verdraagzaamheid bij de Remonstranten als probleem*. Utrecht: Kok, 2012.
- Vuyk, Simon. *De Arminiaanse vredeskerk: redevoeringen van Jacobus Arminius (1606) en Simon Episcopius (1618) over de onderlinge verdraagzaamheid van Christenen*. Hilversum: Verloren, 2015.
- Wach, Joachim. *Types of Religious Experience, Christian and Non-Christian*. Chicago: Literary Licensing, LLC, 1951.
- Wagenaar, M., “Een predikant-destillateur-arsenijmenger (Caspar Jansz. Coolhaes) 1536-1615,” *Pharmaceutisch Weekblad* (1932): 590-93.
- Wagenberg-ter Hoeven, Anke A. van. “The Celebration of Twelfth Night in Netherlandish Art,” *Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art* 22 (1993–1994), 65-96.
- Waite, Gary K. *Reformers on Stage: Popular Drama and Religious Propaganda in the Low Countries of Charles V, 1515-1556*. Toronto: University of Toronto Press, 2000.
- Wall, Ernestine van der. “De mystieke chiliast Petrus Serrarius (1600-1669) en zijn wereld.” PhD diss., University of Leiden, 1987.
- Weigelt, Horst. *Sebastian Franck und die lutherische Reformation*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 1972.
- Wernham, R. B. *Counter-Reformation and Price Revolution, 1559-1610*. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Whitford, David M. “*Cura Religionis* or Two Kingdoms: The Late Luther on Religion and the State in the Lectures on Genesis 1,” *Church History* 73 (2004): 41-62.
- Wildt, Kees de. “Ambt, doop en avondmaal in de oudste Leidse kerkenraadsacta. Enkele aspecten van het Gereformeerde kerkelijke leven in de zestiende eeuw.” Master’s thesis, University of Leiden, 2007.
- Wijzenbeek, Thera. *Honger, 3 Oktoberlezing 2006*. The Hague: Sdu Uitgevers, 2006.
- Williams, H. H. Drake III, trans. and ed. *Caspar Schwenckfeld: Eight Writings on Christian Beliefs*. Ontario: Pandora Press, 2006.
- Williams, G. H. *Radical Reformation*. Kirksville, MO: Truman State University Press, 2000.

- Woltjer, J. J. "De politieke betekenis van de synode van Emden." In *De synode van Emden, October 1571*, edited by D. Nauta, J. P. van Dooren, and Otto J. de Jong, 22–49. Kampen: Kok, 1971.
- . *Kleine oorzaken, grote gevolgen*. Leiden: Leiden University Press, 1975.
- . *Een nieuw ende onghesien dingh. Verkenningen naar de positie van de kerkeraad in twee Hollandse steden in de zestiende eeuw*. Leiden: Rijksuniversiteit, 1985.
- Woltjer, J. J., and M. E. H. N. Mout. "Settlements: The Netherlands." In *Handbook of European History 1400-1600: Late Middle Ages, Renaissance, and Reformation*. Vol. 2. Edited by Thomas A. Brady Jr., Heiko A. Oberman, and James D. Tracy, 385-416. Leiden: Brill, 1995.
- Woltjer, J. J. *Op weg naar tachtig jaar oorlog*. Amsterdam: Balans, 2011.
- Wouters, A. Ph. F. *Nieuw en ongezien. Kerk en samenleving in the classis Delft en Delfiland 1572-1621*. Vol. 1. *De Nieuwe Kerk*. Delft: Eburon, 1994
- Wtenbogaert, Johannes. *Kerkerelike historie vervattende verscheyden, gedenckwaerdige saken in de christenheyt voorgevallen van het jaer 400 af tot het jaer 1619: voornamentlijk in dese geunieerde provincien*. Vol. 2. Rotterdam: Wagens, 1647.
- Zagorin, Perez. *How the Idea of Religious Toleration Came to the West*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
- Zaret, David. "Calvin, Covenant Theology, and the Weber Thesis," *The British Journal of Sociology* 43, no. 3 (1992): 369-91.
- Zijlstra, Samme. "Het 'scherpe plakkaat' van Groningen uit 1601," *Doopsgezinde bijdragen* 15 (1989): 65-78.
- . "Anabaptism and Tolerance: Possibilities and Limitations." In *Calvinism and Religious Toleration in the Dutch Golden Age*, edited by Ronnie Po-Chia Hsia and Henk van Nierop, 112-31. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Zijp, R. P. "Spiritualisme in de 16de eeuw, een schets." In *Ketters en papen onder Filips II*, edited by Paul P. W. M. Dirkse and Robert P. Zijp, 75-93. Utrecht: Rijksmuseum Het Catharijneconvent, 1986.